

Předmluva autora

Shromáždit do jedné knihy texty, které vznikaly v průběhu téměř deseti let, není snadné. Určitě nelze texty jen seřadit za sebou a přetisknout. Je třeba přečíst je všechny znovu, přičemž se autor vystaví riziku, že sám se sebou už nebude souhlasit, místy si dokonce nebude rozumět. A přestože výsledná kniha sice od začátku chtěla přiznaně přinášet různé pohledy na daná témata, stejně bylo nutné nějak jejich výklad sjednotit, vždyť rozmanitost ani proměna názorů není totožná s jejich prostým postavením vedle sebe. Navíc všechny texty odrážejí i dobu svého vzniku. Až na dvě výjimky, které záměrně nechávám přímo spojené s konkrétní událostí (křest tří dětí ve farnosti Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze a ohlas tragické střelby na Filosofické fakultě UK), snažil jsem se posílit obecnější ráz výpovědi každého textu. Přesto neskrývám, ani nemohu skrývat, že vznikaly v náročném období pandemie covidu, ruské agresivní války proti Ukrajině, eskalace napětí na Blízkém Východě, v situaci napjatého rozdělení společnosti a církve. Nevyhýbají se snad těmto

bolestným událostem a situacím, ale doufám, že přinášejí hlavně naději.

Nápad vydat soubor textů k adventu a Vánocům byl můj. A laskavě se ho potom ujal Stanislav Juhaňák a jeho nakladatelství Triton. Zvolil jsem texty adventní a vánoční, protože si myslím, že právě z této liturgické doby můžeme čerpat sílu k pravdivé diagnóze naší situace, ale i naději danou zjevením Boží lásky v křehkém dítěti. Předpokládám, že kniha může tedy sloužit především jako soubor textů k adventnímu a vánočnímu přemýšlení a rozjímání. Proto jsou také na jejím konci k dispozici krátké myšlenky vybrané z textů knihy jako možné podklady pro každodenní zamyšlení. Samozřejmě především v dané liturgické době, ale možná i mimo ni. Stejně jako se liturgický rok vždy znovu opakuje, a přece je vždy nový, některá témata i jejich zpracování se v textech nutně opakují, doplňují, variují.

Zakladatel redemptoristů, sv. Alfons, chtěl, aby se v jeho kongregaci malé Vánoce slavily každý měsíc. Křesťan by mohl být charakterizován také jako „vánoční“ člověk, člověk, který v těle a v dějinách přijímá Boží lásku, nechá se jí proměnit, dává se jí k dispozici. Křesťanství v sobě navzdory všem krizím a selháním církví má obrovský

potenciál těšit trpícího člověka, přinášet pravdivou naději. Adventní příběh přiznaného selhání, důvěry v Boží pomoc, trpělivého čekání a otevření se proměně, vrcholí v setkání Boha a člověka o Vánocích, má potenciál oslovit každého člověka. Není omezen na církev, protože se týká stvoření, lidství, společenství, společného údělu. Je velkou ztrátou, když upadá do zapomnění a s ním se ztrácí i jeho nesporná terapeutická síla. Nestací ale ani tento příběh jen reprodukovat. Je třeba pomoci lidem spojit jej s jejich životem. O to se snaží tyto texty. Velkou inspirací k nim mi byl „vánoční“ papež František, který často opakoval, že Kristus nesmí nikdy být bez těla: „Všichni musíme dbát na to, abychom nikdy neztratili ze zřetele ‚tělo‘ Ježíše Krista – toto tělo tvořené vášněmi, emocemi, pocity, konkrétními příběhy, rukama, které se dotýkají a uzdravují, pohledy, které osvobozují a povzbuzují, pohostinností, odpuštěním, rozhořčením, odvahou, neohrožeností, jedním slovem láskou.“ (Dopis o úloze literatury ve formaci, 14) Kristovým tělem podle něj bylo celé stvoření, všechny kultury a náboženství, každý lidský příběh. Vrcholem Františkovy vánoční teologie bylo poctivé inkluzivní chápání křesťanství jako náboženství určeného všem lidem

a tvorům, zejména těm, kteří jsou z nejrozumnějších důvodů opomíjeni i v církvi samotné. Nezbytnou součástí vánočních textů musí tak být rozměr sociální a ekologický. Rozjímání nad adventními a vánočními texty této knihy by tedy mělo rozšířit naše srdce a obrátit je k těm, kteří radost z nejrozumnějších důvodů prožívat nemohou, včetně nás samotných, nakolik sami sebe často nepřijímáme, máme na sebe přehnané nároky, tvrdě zacházíme se svými slabostmi. I pro nás se Bůh narodil a daroval nám ve své bezpodmínečné lásce schopnost milovat dítě v nás. Teologie adventu a Vánoc může lidem dnes také pomoci odolat politice síly, agrese, moci, sobeckého preferování vlastních zájmů a zájmů jednoho národa nad společným zájmem celého stvoření, která nabývá na síle a často prohnane pracuje s křesťanskou identitou. Má-li křesťanství i nadále oslovovat současného člověka, musí z houšti dogmat, učení, příkázání a příkazů, tradic a rituálů nechat vystoupit to nejpodstatnější: Boží lásku, která se stala člověkem, jde s námi našim životem, můžeme se s ní spojit modlitbou. Teologie adventu a Vánoc obsahuje v jádru celou křesťanskou zvěst; nezastírá ani bolest, hřích, smrt. Je realistická, počítáme-li ovšem k realitě i milujícího a blízkého Boha.

Děkuji vydavatelství Triton za ochotu vydat tuto knihu i za její redakční úpravu. Děkuji návštěvníkům bohoslužeb v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze Královských Vinohradech. Při psaní textů jsem vždy myslel na ně a většinu textů jsem tam v mírně odlišné podobě pronesl jako kázání. Děkuji zejména starým lidem, s nimiž jsem se v průběhu vzniku těchto textů setkal a spřátelil. Naučili mě dávat si pozor na snadné náboženské fráze i tomu, že naděje není vázána na bezprostřední úspěch, zdraví či pohodu.

V Praze na Královských Vinohradech

18. června 2025

Petr Beneš

Advent

Po několika letech jsem na stejném místě u potoka ve Starém Rožmitále viděl ledňáčka. V šedivém listopadu mimořádný zjev. Pohybující se modř, jas. Rozsvítil celé okolí. Najednou se stalo místem, které může vydat ledňáčka, je cenné ledňáčkem. Jako šedivé pole, na němž objevíme poklad. Měl jsem pocit vzácnosti, neobvyklosti, nečekaného obdarování, překvapení. I když teď vím, že uvnitř jsem na tomto místě od prvního zjevení létající krásy vždy doufal, že se objeví znovu. Nevypočitatelný; aspoň já totiž nevím, na co by se ledňáček dal nalákat. Ale to místo pro mne celé ty roky bylo místem obdařeným možností ptáka. Když se neobjevoval, nepociťoval jsem zklamání, nepřicházel jsem ho na toto místo lovit. Ani jsem na něj nečekal. Prostě jsem věděl, že tu byl, nemohl jsem vědět, zda tu stále ještě je, ale doufal jsem v to. Ledňáček jako možnost mi stačil. Nebyla to fantazie, ani přání, viděl jsem a věděl jsem, že je. Přičemž to „věděl“ nebylo dáno poučením z atlasů ptáků, že na podobných místech tyto ptáci žijí, ale osobní zkušeností. Dále už jsem věřil, že se znovu objeví. Kdyby se mě před tím prvním

setkáním někdo zeptal: „Věříš, že se zde vyskytují ledňáčci?“ asi bych, přece jen trochu vzdělán v ornitologii, řekl: „Ano, věřím,“ aniž bych od toho něco čekal. „Obecně věřím, protože prostředí odpovídá tomu, které podle učebnic tomuto ptáku vyhovuje.“ Kdyby se mě po zjevení někdo zeptal: „Věříš, že tu jsou ledňáčci?“ musel bych říci: „Nevěřím, vím to. Já jsem ho viděl!“ „A dává ti tvé poznání jistotu, že ho znovu uvidíš?“ „V žádném případě. Víím, že tu je, a věřím, že ho uvidím! Prosím, nezaměňuj ty dvě roviny! Kdybych věděl, že ho určitě znovu uvidím, tvrdil bych něco, co přece nemohu zaručit. Nehodlám tu stát dlouhé hodiny a celé dny, to by mi úplně zničilo dojem, který ve mně setkání vyvolalo. Na překvapení se nečláh. A pokud ano, vlastně to není překvapení, nanejvýš nějaké plánované překvapení, tedy lidský kalkul. Víím, že tu je, a věřím, že se může zjevit. Víra mi stačí. To místo pro mne už nikdy nebude nezajímavým kusem potoka pod provizorním mostem, místem přechodu jinam (třeba k hrobu J. J. Ryby). Bude to navždy místo zajímavé, bohaté tím krásným ptákem. Navždy to bude místo obdarování, které není jen minulostí.“

Přece jen mi to nedalo a tu bezprostřední radost z nového setkání jsem chtěl ještě prohloubit. Ledňáček ve mně vyvolal emoci úžasu, vděčnosti,

a protože mi bylo smutno, i útěchy. Takřka přímo, bez složité úvahy jsem cítil i pocit úcty k životu, chuť žít a zvědavost na krásu. Ale tak mimořádný zjev přece musí i v dějinách kultury být znamením, které odkazuje až za bezprostřední prožitek. Pátral jsem, čeho je ledňáček znamením v kultuře. Skutečně: ledňáček je chápán a ve výtvarném umění užíván jako symbol krásy, půvabu a hlavně klidu, pokoje. V tohoto ptáka proměněná dcera antického boha větru kladla prý v zimě svá vajíčka na hladinu oceánu a ta se v ty dny zklidnila a utišila.

Souhlasím, symboly totiž vycházejí z tisícileté zkušenosti. Uklidnil jsem se při letmém spatření té krásy. Ale proč? Není to falešné uklidnění? Jde snad o to stavět vznešenou krásu proti zlu války, bídy, zloby? Přece nevěříme v takový estetismus. Ten pokoj vychází odjinud a znamená jiné: je to jednoduše naděje. Víím, zní to možná příliš prostě, snad didakticky. Ale já to tak vnímám: každé místo může vydat smysl, krásu, každý člověk v sobě má možnost dobra a krásy. I já ji v sobě tedy mám. A ta možnost jednou „vyletí“, uskuteční se, nezůstane jen věřená a tušená, vyjde ze skrytu, když bychom ji nejméně čekali.

Věci se totiž dějí i pod povrchem, dějí se dokonce i tehdy, když jen trpělivě čekáme. K mé úlevě se nějak dějí, i když čekáme netrpělivě.

Uprostřed hrozných válek, ustavičných sporů, bídy, ponižování lidí, uprostřed rozhádaných společenství, ve stavu těžké nemoci planety a lidí může se objevit lidská tvář Boha. V pomoci, úsměvu, nasazení, odpuštění, gestu vděčnosti. Může se prokázat původní uzdravná síla křesťanství. I kdyby se vše zbláznilo, i kdybychom rozbili všechnu kulturu, i kdybychom církev otrávil moralismem a mrzoutstvím, Bůh je. Nemusím chtít předělat svět v nějaké pro Boha příhodné safari, kde by se zjevoval s větší jistotou, nemusím jeho zjevení vázat na nějaké chování. Nemohu ho lákat do pasti politických nabídek, že tedy budu hájit jeho hodnoty (Jaké? On dává hodnotu všemu!), nemohu ho lákat na vějičku svých zásluh, zbožných skutků. Musím chodit světem, musím žít svůj život tak, abych já toužil vidět, byl bdělý, tedy otevřený obdarování, odvážil se nejistoty a nehledal ve světě ani ve víře jen naplnění svých představ (koneckonců v zoo bych ledňáčka spatřil jistě, dokonce většího, cizokrajného, jako „Boha“ v parádě velkých slavností a tisícíhlavých akcí!). Prostě musím chodit světem s vědomím, že tam ledňáček je. Napětí, zda vyletí a že vyletí, mi pomáhá jít dál. Zkušenost s tím, že už jednou vyletěl, mi říká, že nejsem blázen a že ledňáček není můj konstrukt, iluze, droga. Zjevení čerstvé, zjevení prvotiny nezakládá

nárok na nové, nečiní to nové méně překvapivým. Udržuje nás v modu: Už jednou ano. A znovu ještě ne. Ale přece: „Vím, že můj Vykupitel žije!“

Advent není časem zbrusu novým. Chtít ho slavit za každou cenu nově by znamenalo pokládat se za jeho autory. Je časem vzpomínky, která živá přijde. Zakořeněná v minulosti, a přece z budoucnosti. Je to vzpomínka, za níž se neotáčíme, ale ke které jdeme proměňující svůj čas a prostor v místo ustavičného prolínání naplnění a čekání. Máme číst znamení doby. Texty konce církevního roku a začátku roku nového mluví o katastrofách. Ty máme pomáhat zmírňovat, tvrdě zpytovat svědomí, nakolik jim napomáháme, máme se zasazovat o dobro a těšit. Ale znamení, které máme číst, je příchod Syna člověka. V chaosu a stresu máme rozlišit pokoj. Nitrem, které na dně uchovalo tradicí – a snad i letmou osobní zkušeností – vzpomínku na Boží milost, můžeme se zatajeným dechem rozpoznat Boží přítomnost. Ne jako fakt k vysvětlení, ale jako vztah, otvírající ztuhlou zemi nebi. Jako ledňáček spojuje vodu a zemi, aspoň tak ho vykládalo křesťanské umění.

(A ještě něco specificky českého. Král Václav IV. si právě ledňáčka vybral za svůj symbol. Nešťastný panovník, mnohem schopnější, než se o něm tvrdí, a zároveň velmi rozervaná, vášnivá osobnost, si

v těžkých dobách vzal za svůj symbol vznešeného pokoje. Spíše vytouženého ideálu než reality. Nemluví o nás ale právě i to, k čemu se vztahujeme? I my, nepokojní, zmatení, plní strachu, více rozhněvaní než klidní, toužíme po pokoji. A čekáme na Krále Pokoje.)

O prosbě, aby nám Bůh v adventu ukázal svou tvář, a jejích důsledcích

V jedné z nejznámějších adventních písní odkazující ke starozákonním prorockým (Iz 63,19) prosíme ústy proroků, aby Bůh prolomil nebesa a ukázal nám svou tvář. Je to prosba radikální a vychází ze srdcí sklíčených úzkostí a strachem. Boží lid tíží nevěra, vina. Návrat ze zajetí nesplnil očekávání. Všude zmar a trosky. Naděje vložené do návratu se nenaplnily. Ani návrat totiž není řešením, není Bohem, byť by to byl návrat k chrámu a liturgii. Lid správně tuší, že nic nemůže nahradit Boha, že bez něj život nemá smysl. Kdo jej jednou poznal, i kdyby se k němu obrátil zády, hledá jej znovu, více. I v protestu. Vabank. Tak je situace světa rozehraná.

Advent je střízlivý. Odhaluje základní strukturu světa. Bujnost zmizela, zbyly jen nosné prvky. I jesle mají v sobě tvar kříže. Advent je chudý. Je tma, zima. Tak může zjevit Boha chudého. Dlouho jsme k němu šli skrze svět, skrze stvořenou krásu, skrze ušlechtilou mravnost skutků, skrze

lidské sdílení. To vše ukazuje na Boha, ale v jisté chvíli se to stane závojem. Stačí nám to? Proč tedy ve svých uklizených bytech, bohaté Evropě, fungující farnosti nejsme šťastni? Protože nám to nestačí. Jen chudoba přestává maskovat naši potřebnost, prázdnotu. Bůh se může zjevit úplně jen v chudobě, protože je nemajetný, nic nemá, vším je. Musíme se (nejen) v adventu naučit být sami se sebou, být s druhými. Ne obsluhovat druhé, potvrzovat se výkonem. Příprava Vánoc není do detailů promyšleným představením. Spočívá v uschopnění k přijetí sebe i druhých, jak jsme, s vděčností. Ale ani tím se vlastně nenechat uspokojit. Z troufalé prosby o Boží tvář tušíme, že Bůh se může zjevit, i když se nám to nepodaří. Správně zdůrazňujeme v tomto čase potřebu společenství, bolest ze samoty. Ale věříme, že Bůh se může dát i opuštěnému, i zklamanému, i zklamávajícímu?

Tvář vyžaduje etické rozhodnutí. Etické jednání. Když se člověku podívám do očí, není už kusem, jedním z mnoha. Když se podíváme do očí, z míjení je setkání a závazek. Proto očima tak často uhýbáme tam, kde jsme závazek, věrnost porušili. Dokonce zvíře, jemuž se podíváme do očí, nelze už tak snadno zabít. Chtít poznat Boží tvář znamená zavázat se. Boha zvyku, morálky, ideologie,

estetiky můžeme snadněji opustit. Boha, kterého oslovujeme jménem, těžko. Advent směřuje k vyslovení Božích jmen, která nám budou darovaná: Immanuel, Ježíš, Kníže spravedlnosti. A směřuje k setkání s Boží tváří v dítěti. Jenže právě Boží tvář se vzpírá jakémukoli systému. Není možné ji vnímat jinak než v úplné svobodě, kterou Bůh člověku daruje. Poznat Boží tvář s sebou nese i rozchod se všemi jinými jistotami, přináší to určitou samotu, vyvádí nás to z nás samých. Tak jsme Bohem zaujati. To je přece cesta lásky. Nedá se to tak intenzívně žít stále, ale stalo-li se to jednou, už si to neseme v koutku paměti navždy. Advent chce možná právě tato místa naší paměti oživit dotykem s pamětí církve na Božího Syna.

Rozlišit Boží tvář, ne tvář náboženství, ale tvář Boha, vyžaduje bdělost. Bdělost není napjatá ostražitost. Bdělost není výsledkem nácviku. Už proto ne, že jejím cílem je rozlišit neopakovatelný okamžik, událost, na niž se nejde připravit žádnou technikou. Křesťanská bdělost dokonce jistým způsobem vylučuje spočinutí v přítomnosti. Přítomnost v sobě vždy nese i minulost a otevírá se budoucnosti. K bdělosti patří umět v tradici, v zažitém, rozlišit proudy, které mohou nést přítomnost, které pomohou identifikovat nové,

pravdivé, skutečné, to, co pomůže rozumět světu dnes. Tuto linii adventní bdělosti ztělesňuje mariánský motiv, vědomě ignorující výsluní a moc, naplňující ono čekání chudých, zneuznaných, těch, kdo nejsou nasyceni daným stavem věcí, doufajících a statečně čekajících na slovo, které nebude vábením, náhražkou, líbivým sváděním, ale prostou, pevnou pravdou. K bdělosti patří i schopnost zaslechnout v přítomnosti radost naplňující se budoucnosti. Opět jde o to rozlišit za tím, co na sebe strhává pozornost, co ukazuje na sebe a chce přítomnost bujaře spotřebovat, takový hlas, téma, které je schopné nést život, dát život možnostem ještě nenaplněným, dát hlas, zastoupení těm, kteří jsou pro mocné nezajímaví. Co v naší přítomnosti může dát naději a budoucnost křehkým mladým lidem, umožnit jim realizovat jejich touhy, převzít zodpovědnost za svět, cítit se tu doma? Co z našeho přítomného jednání může pomoci rozvoji spravedlnosti ve světě i kolem nás? V adventu máme upravit cestu Boží lásce. Chovám se tak, aby lidé kolem mě aspoň trochu pookřáli? Zastávám postoje, které umožní plněji žít lidem, kterým svět klade do cesty překážky? Jsou moje slova a skutky budující, potvrzující, nebo ničivé, cynické, pohrdavé?

Mám opravdu nárok na to, aby druzí platili za můj život svým duševním klidem, aby se mě báli? Mluvím a jednám proti nespravedlivým válkám, proti dehonestaci lidí? Žiju aspoň trochu tak, aby druzí lidé mohli rozlišit své dary a měli možnost je rozvinout? A jsem v tom důsledný? Hájím-li práva nenarozených dětí, hájím stejně tak práva žijících dětí na bezpečnější svět a zdravé životní prostředí? Hájím-li důstojnost manželství, hájím stejně práva všech lidí na důstojný partnerský život? Hájím-li právo na svobodu uměleckého projevu, hájím např. stejně právo klasiků na to, aby se četli, aby se o nich učilo, abychom jejich hlas neodhodili jako neplatný? A jsem ochoten dát si námahu s osvojováním moudrosti a umění těch, kdo tu byli přede mnou? Jinak je nevěrohodná i má snaha o spravedlnost vůči budoucnosti. Dokážu ocenit nápady svých dětí, jejich iniciativu a pomoci jim, i když jdou jiným směrem než já sám? Udělám si čas, abych mohl ve spodním tónu hlasu mladých lidí a za jejich činy rozlišit úzkost a prosbu o pomoc? To vše patří k bdělosti. Ta má totiž výrazně etický rozměr. A jejím výkonem není technika, profesionalita, perfekcionismus, horlivé zbožné skutky, ale láska. Ta vychází od Boží tváře a žije se tváří v tvář Bohu skrze tváře bratří

a sester. Adventní bdělost vede k rozlišení Boží tváře v Dítěti, v potřebnosti, vydanosti, sdílení.

Skrze Ježíše Krista očekávaného, vtěleného, učícího, ukřižovaného a zmrtvýchvstalého dostáváme znovu tvář i my. Výsledkem Božího pohledu je puknutí ztvrdlého srdce, tak jako Bůh dříve na naši prosbu prorazil oblohu. Ztuhlé, zchladlé, opevněné může se otevřít a žít. Advent je disponováním se k životu, k zapojení do příběhu, kde se s námi počítá. Vždyť všechnu tíhu života můžeme unést, a dokonce se z něj radovat jen proto, že: „Věrný je Bůh, a on vás povolal k tomu, abyste měli společenství s jeho Synem Ježíšem Kristem, naším Pánem.“ (1 Kor 1,9)